

**KONYA İLİNDE KURU KOŞULLARDA
TAHİL + MERCİMEK YETİŞTİREN
KÜÇÜK TARIM İŞLETMELERİ İLE TAHİL
YETİŞTİREN KÜÇÜK TARIM İŞLETMELERİNİN
SERMAYE DURUMLARININ İNCELENMESİ**

*Cennet OĞUZ**

ÖZET

Bu araştırma Konya ili kuru koşullarında tahıl + mercimek yetiştiren tarım işletmeleri ile tahıl yetiştiren küçük tarım işletmelerinin sermaye durumları incelenmiştir.

Sonuçta, tarım işletmelerinde toprak, bina, arazi islahı ve bitki varlığının oluşturduğu çiftlik sermayesinin egemen olduğu ve işletmelerin ekstantif üretim yaptıkları ortaya konmuştur.

ABSTRACT

In this research is to Compare the Capital results of Cereal + Lentil and Cereal growing small farms under dry farming conditions in the Konya Province of Turkey

Finally, put forward is exstansif Production of farms and the rulo over of Capital farms that the soil, building, soil improve and of plant presence in the farms.

* Dr. S.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü - KONYA
Geliş Tarihi: 30.1.1992

GİRİŞ

Türkiye tarımında üretimin artırılması, artık son sınırına gelmiş olan ekilebilir alanlara gittikçe daha yoğun sermaye kullanımı gerekli kılınmaktadır. Ancak tarım işletmelerimizde toprak, bina, arazi ıslahı ve bitki varlığının oluşturduğu çiftlik sermayesinin egemen olduğu ve işletme sermayesinin toplam sermaye içerisindeki oranının çok daha düşük olduğu çeşitli zamanlarda ve yerlerde yapılan araştırmalarda ortaya konmuştur. Örneğin, son olarak Ege bölgesinde yapılan bir araştırmada (E. Ü. Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü, 1988) Küçük Menderes Ovasındaki ova köylerinde tarım işletmelerinde arazi sermayesinin işletme tiplerine göre değişmekle beraber ortalama % 83 oranında bulunduğu ve sadece toprak varlığının ortalama % 75 olduğu ortaya konmuştur.

Bu araştırmada küçük tarım işletmelerinden sermaye noksanlığının temel nedeni olarak tasarruf düzeyinin düşüklüğünün sermaye birikimine imkân vermemesi (Demirci, R, 1981) ileri sürülmektedir. Ancak, maddi imkânlara sahip olan çiftçilerin de işletmelerinde yoğun sermaye kullanımını yoluna gitmedikleri görülmüştür. Bu durum tarımda modern işletmecilik anlayışının pek yerleşmemiş olmasına atfedilebilir.

MATERYAL ve METOD

Araştırmaya esas teşkil eden materyalin büyük bir bölümünü örneğine çıkan tarım işletmelerinden anket yolu ile elde edilen bilgiler oluşturmuştur. Bu bilgilere ek olarak daha önce yapılan çeşitli araştırma ve istatistiki verilerin sonuçlarından da yararlanılmıştır. Anket bizzat araştırmacı tarafından 1991 yılı Haziran - Temmuz aylarında gerçekleştirilmiştir. İşletmelerin karşılaştırılması yapılmadan önce, Konya ilinin kuzey bölümünü temsil edebilecek 7 ilçeden, Köy Hizmetleri 2. Bölge Müdürlüğü Çiftçi Eğitim Servisinin hizmet götürdüğü ve topraklarının % 50 ve fazlasını nadasa bırakan 720 tarım işletmesi ana kitleyi oluşturmuştur. ana kitleyi oluşturan tahıl + mercimek ile tahıl yetiştiren işletmelerin arazi ge-

nişlik grupları saptanarak iki ayrı cetvel düzenlenmiştir. işletmelerin arazi genişlik grupları çeşitli tabakalar düzenlenerek incelenmiş, frekans dağılımlarında dikkate alınarak 4 tabaka oluşturulması uygun görülmüştür. Bu tabakaların sınırları 1-50, 51-100, 101-150, 151 dekarдан büyük olarak saptanmıştır. Her iki anakitlerden de işletmelerin tabakalara göre oransal dağılımı dikkate alınarak gayeli örnekleme yönetimi ile tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerinden 20 örnek, tahıl üretenlerden 21 örnek olmak üzere 41 örnek işletme üzerinde çalışılmıştır.

Tahıl + mercimek yetiştiren işletmeler ile tahıl yetiştiren işletmelerin arazi genişlik gruplarına göre dağılımı cetvel 1'de verilmiştir.

Cetvel 1: Araştırma Alanında Örnek İşletmelerin arazi Genişlik Gruplarına Göre Dağılımı

Arazi Genişlik Grupları (dekar)	Örnek Tahıl + Mercimek İşletmeleri (adet)	Örnek Tahıl İşletmeleri (adet)
1-50	3	3
51-100	4	4
101-150	5	7
151-+	8	7
Toplam	20	21

İşletmelerde mevcut sermayenin kıymet takdirinde izlenen metod:

Toprak sermayesi için araştırma yöresindeki yerel alım satım değeri esas alınmıştır.

Bina sermayesi, yeni inşa edilen binalar için maliyet bedeli esas alınmış eski binalar ise, halihazır durumları ve yıpranma süreleri dikkate alınarak yeniden inşa bedeline göre hesaplanmıştır.

- Bitki sermayesi, meyveli ağaçlar yerel alım-satım fiyatları ortalaması ve çiftçi beyanına göre, meyvesiz ağaçlar odun kıymetine göre hesaplanmıştır.

- İşletmelerde arazi ıslahı sermayesine rastlanmadığı için hesaplanamamıştır.

- Hayvan sermayesinin değeri yeni olanlarda satın alma bedeli, eskiler ise yarayırlılık durumlarına göre yöredeki alım-satım fiyatları ve çiftçinin beyanı esas alınarak yapılmıştır.

- Malzeme ve mühimmat sermayesi kıymet takdiri, işletme dışında temin edilenler satın alma bedeline göre yapılmış, işletmede üretilenler ise çiftlik avlusu fiyatına göre

- İşletmelerin para mevcudu, alacakları ve borçları saptanırken çiftçinin beyanı esas alınmıştır.

ARAŞTIRMA SONUÇLARI ve TARTIŞMA

Bazen tabiat ve emeğe (iş) biraraya getirerek üretimde bulunmak mümkünse de günümüzdeki yığın üretimde sermayenin bulunması şarttır.

Tarımsal faaliyetlerde tabiat faktörü daimi olarak bulunmakta ve bundan yararlanma ise, iş ve sermaye sayesinde olabilmektedir. Tarım işletmelerinde kullanılan iş ve sermaye unsurunun miktarı, ekonomik faaliyetlere ve teknik vasıtaların kullanılma miktarına göre değişir kullanılan işletme vasıtalarının miktarı elde edilen ürün kıymetine bağlıdır. Bu kıymetin de işletmenin kâr getirmesi ve zararla çalışmaması için hiç olmazsa işletme masraflarına eşit olması gerekir. (Açıl ve Demirci 1984). Tarımda sermaye, toprağı bir çiftlik, bir işletme haline getiren, çiftliği işleten tekml donatımdır.

KONYA İLİNDE KURU KOŞULLARDA...

Tarım işletmelerinde genellikle bulunan sermaye çeşitleri, toprak sermayesi, toprak ıslahı (meliorasyon) sermayesi, bina sermayesi, bitki sermayesi, av ve balık sermayesi, alet ve makina sermayesi, malzeme ve mühimmat sermayesi, para mevcudu.

Tarım işletmelerinde sermaye, değişik kıstaslara göre taksim edilirse de araştırmada işletmelerin sermaye durumu fonksiyonlarına göre (Açıl ve Demirci - 1984, s. 114) hesaplanmıştır.

A - Aktif Sermaye

I- Arazi Sermayesi (Çiftlik Sermayesi)

1- Toprak Sermayesi

2- Arazi Islahı Sermayesi

3- Bina Sermayesi

4- Bitki Sermayesi

a-) Meyve ağaçları Sermayesi

b) Bağ Sermayesi

c) Orman Ağaçları Sermayesi

d) Tarla demirbaşı Sermayesi

5- Av ve Balıkçılık Sermayesi

II- Müstecir (Kiracı) Sermayesi

1- Sabit İşletme Sermayesi

a) Hayvan Sermayesi veya canlı demirbaş

b) Alet ve Makina Sermayesi veya ölü demirbaş

2- Döner İşletme Sermayesi

a) Malzeme ve Mühimmat Sermayesi

b) Para Mevcudu

B- Pasif Sermaye

I- Yabancı Sermaye (Borçlar)

- 1- Arazi karşılığı ipotek borçları
- 2- Banka ve kooperatif borçları
- 3- Adi borçlar
- 4- Cari borçlar
- 5- İndi borçlar (Ortakçılık ve kiracılık dolayısıyla işletmeye yatırılan sermaye karşılığı)

II- Öz Sermaye

Tarım işletmelerinde sermaye, doğrudan doğruya saf hasılanın artmasına yardım etmektedir.

A- AKTİF SERMAYE

Aktif sermaye, çiftlik sermayesi ve işletme sermayesi olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Çiftlik sermayesi bölümüne toprak, arazi ıslahı, bina ve bitki sermayesi, işletme sermayesi bölümüne ise hayvan, alet-makina, malzeme-mühimmat sermayesi girmektedir. İşletmede arazi ıslahı sermayesine rastlanmadığı için hesaplanmamıştır.

I- Çiftlik Sermayesi

İncelenen işletmelerde gerek miktar ve gerekse oran itibarıyla aktif sermayenin en önemli bölümünü çiftlik sermayesi oluşturmaktadır. Nitekim tahıl+mercimet yetiştiren işletmelerin 1-50 dekar grubunda çiftlik sermayesi toplamı 67.000.000 TL. olup aktif sermayenin % 64,33 'ünü, 51-100 dekar grubuna 81.401.000. TL. olup aktif sermayenin % 70,99'ünü 101-150 dekar grubunda 158.314.000. TL. olup aktif sermayesinin % 69,49'ünü 151 dekar grubunda ise çiftlik sermayesi 283.534.000. TL. olup aktif sermayesinin % 72,12 'sini oluşturmaktadır. İşletmeler ortalamasına göre ise 179.322.300. TL. olan çiftlik sermayesi aktif sermayenin % 70,93 'ünü oluşturmaktadır (Cetvel 1 - a).

KONYA İLİNDE KURU KOŞULLARDA...

Tahıl yetiştiren işletmelerde ise 1-50 dekar işletme grubunda çiftlik sermayesi 76.971.000. TL. olup aktif sermayenin % 67,28 'ini 51-100 dekar grubunda 79.447.000. TL. olan çiftlik sermayesinin % 63,28 'ini 101-151 dekar işletme grubunda çiftlik sermayesi 190.329.000. TL. olup aktif sermayenin % 62,52 'sini 151 dekar ve daha büyük işletmelerde 376.636.000. TL. olan çiftlik sermayesi aktif sermayenin % 66,81 'ini oluşturmaktadır. İşletmeler ortalamasına göre 215.116.940. TL. olan çiftlik sermayesi aktif sermayenin % 65,25 'ini oluşturmaktadır (Cetvel 1 (b)).

Çiftlik sermayesinin aktif sermaye içinde bu denli yüksek bir orana sahip bulunmasının en önemli nedeni, araştırma alanında arazi kıymetlerinin oldukça yüksek olmasıdır.

Tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde işletme arazisinin dekarına düşen ortalama çiftlik sermayesi tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde 1.197.958. TL. tahıl yetiştiren işletmelerde 1.492.624. TL. 'dir (Cetvel 1 (a) ve (b)).

1- Toprak Sermayesi

Çiftlik sermayesi içerisinde miktar ve oran itibariyle en önemli unsur toprak sermayesi oluşturmaktadır. Tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde toprak sermayesi ortalama 88.168.700. TL. tahıl yetiştiren işletmelerde ise ortalama 113.863.420. TL. 'dir. Araştırma alanında arazi kıymetlerinin yüksek oluşu toprak sermayesinin aktif sermaye içindeki oranı yükselten önemli bir faktördür.

2- Bina Sermayesi

Tahıl+mercimek yetiştiren işletmelerde bina sermayesi 13.000.000. TL. ve 71.202.000. TL. arasında değişmektedir. İşletmeler ortalamasına göre 45.007.500. TL. olan bina sermayesinin aktif sermaye içerisindeki oran % 17,84 'dür. Tahıl yetiştiren işletmelerde ise 24.000.000. TL. ve 37.303.000 TL. arasında, işletmeler ortalamasına göre 49.420.950 TL. olup, aktif sermayenin % 14,99'unu oluşturmaktadır (Cetvel 1 (a) ve 1 (b)).

3- Bitki Sermayesi

Çiftlik sermayesi içinde yer alan bitki sermayesi, meyveli ve meyvesiz ağaçların kıymeti ile tarla demirbaşı kıymeti toplamından oluşmaktadır. Tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde ortalama bitki sermayesi 46.046.100. TL. tahıl yetiştiren işletmelerde ortalama 51.832.570. TL'dir.

II- İşletme Sermayesi

Aktif sermaye içinde çiftlik sermayesini verimli hale getiren işletme sermayesinin işletmeler ortalamasına göre değeri tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde 73.466.550. TL. olup aktif sermaye içerisindeki oranı % 29,07 tahıl yetiştiren işletmelerde ise ortalama 114.524.000. TL'dir. Aktif çiftlik sermaye içerisinde oran % 34,74'dir. (Cetvel 1 (a) ve 1 (b)). Bu oranın çiftlik sermayesine göre düşük olması işletmelerin istenilen ölçülerde başarılı olmalarını engellemektedir.

1- Hayvan Sermayesi

İncelenen işletmelerde hayvan sermayesinin tamamı irat hayvanları kıymetinde oluşmaktadır. Tahıl + Mercimek yetiştiren işletmelerde ortalama hayvan sermayesi 25.458.900. TL. olup, aktif sermayenin % 10,07'sini oluşturmaktadır. Tahıl yetiştiren işletmelerde ise ortalama hayvan sermayesi 31.121.090. TL. olup aktif sermayenin % 9,44 'ünü oluşturmaktadır.

2- Alet - Makina Sermayesi

İncelenen işletmelerde alet - makina sermayesinin miktarı tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde ortalama 28.577.700. TL. olup aktif sermaye içerisindeki payı % 11,30'dur. Cetvel 1 (a).

Tahıl yetiştiren işletmelerde ise alet-makina sermayesi ortalama 52.242.190. TL. olup, aktif sermaye içerisindeki oranı % 15,85'dir. (Cetvel 1 (b)).

Küçük tarım işletmelerinin alet-makina varlığının fazla olması bir sosyal prestij kaynağı olmasıdır. Zira bu işletmeler alet-makina varlığının fazla olmasını bir üstünlük olarak görmektedirler.

3- Malzeme - Mühimmat Sermayesi

Malzeme ve mühimmat sermayesi işletme ambarında bulunan tohumluk, gübre, yem, gıda, ısıtma, aydınlatma, temizlik maddeleri ve satılmak üzere ayrılan ürünlerin kıymetleri toplamında oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde bu sermaye miktar olarak işletme büyüklüğü ile artmakta, aktif sermaye içerisindeki oranı giderek düşmektedir.

İşletmeler ortalamasına göre tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde 6.879.950. TL. tahıl yetiştiren işletmelerde ise 18.177.670. TL'dir. Aktif sermaye içerisindeki oranı ise sırasıyla % 2,73 ve 5,51 'i dir.

4- Para Sermayesi

İşletmenin mevcut para miktarı ve alacakları toplamından oluşan para sermayesi işletme içerisinde en hareketli olanıdır. Para sermayesi işletme faaliyetinin kesintisiz ve başarılı olmasında etkin bir faktördür (ERKUŞ 1979).

Tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde para sermayesi ortalama 12.550.000. TL. tahıl yetiştiren işletmelerde 12.977.330. TL. olup aktif sermaye içerisindeki oranları sırasıyla % 4,97 ve % 3,94 'dür.

B- PASİF SERMAYE

Araştırmaya konu olan işletmelerin pasif sermayesi işletmede kullanılan yabancı sermaye ile öz sermayenin toplamından oluşmuştur.

1- Yabancı Sermaye

İncelen işletmelerin aktif sermayesinde, işletme ortağı tutulan arazi kıymeti yer almaktadır. Bu nedenle yabancı sermaye, işletmelerin borçları ile kira ve ortağı tuttukları arazi kıymeti toplamından oluşmaktadır.

1.1. Borçlar

Cetvel 1 (a) ve 1 (b) 'den görülebileceği gibi işletme başına düşen ortalama borç miktarı tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde ortalama 14.700.000. TL. tahıl yetiştiren işletmelerde ise 17.809.500. TL. işletmelerin düşük düzeydeki borçlanma durumu, faizli borç kullanmaktan çekinmelerinden kaynaklanmaktadır.

İşletme arazisinin dekarına düşen ortalama borç miktarı tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde 98.202. TL. tahıl yetiştiren işletmelerde ise 123.574. TL'dir.

1.2. Kira ve Ortağa Tutulan Arazi Kıymeti

Tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde ortalama ortağa ve kiraya tutulan arazi kıymeti 940.050. TL. tahıl yetiştiren işletmelerde ise 148.600. TL'dir. Araştırma alanında kiracılık ve ortaklık yaygın değildir. (Cetvel 1 (a) ve 1 (b)).

2- Öz Sermaye

İncelenen işletmelerde öz sermaye, aktif sermayeden borçlar ile kira ve ortağa tutulan arazinin kıymetinin düşülmesi suretiyle bulunmuştur. Tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde öz sermaye 237.148.800. TL. olup, pasif sermayenin % 93,81 'ini oluşturmaktadır. Tahıl yetiştiren işletmelerde ise ortalama 311.827.060. TL olan öz sermaye pasif sermayenin % 94,59 'u oluşturmaktadır.

İşletme arazisinin dekarına düşen tahıl + mercimek yetiştiren işletmelerde öz sermaye 1.584.266. TL. tahıl yetiştiren işletmelerde öz sermaye 1.584.266.. TL. tahıl yetiştiren işletmelerde ise 2.163.662. TL 'dir.

KAYNAKLAR

- ERKUŞ. A., 1991 "Kırsal Kesim Gençliğinin Tarımda İstihdam İmkanlarının Artırılması", Ziraat Mühendisliği Dergisi Sayı: 239, s. 8, Ankara.
- ANONYMOUS, 1987 - 1988 Milli Eğitim T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- ANONYMOUS, 1988 Tarımsal Yapı ve Üretim T.C. Başbakanlık Devlet Enstitüsü, Ankara.
- TALİM. M., SANER, G., ARDIÇ, ELA., 1990 Türk Tarımında Yapısal Sorunlar Ve Yapının İyileştirilmesi, Türkiye Ziraat Mühendisliği 3. Teknik Kongresi, Ankara.